

před očima ještě feudální funkce stavů a stavěl se proti myšlence rovnosti občanů před zákonem, kdežto u Hegela figurují stavy jako účelové svazky. Stavovský moment je tak odčerpán přes buržoazní společnost. Stavy figurují především jako sbory poradní. Hegel šel přitom, pokud jde o zásadu svobodného majetku a odstranění feudální justice, dále než vom Stein. Uvažme, že vom Steinův Říjnový diplom (1808) ji ponechal velkým vlastníkům půdy a dokonce jim nebylo zaručeno zdanění šlechtické půdy. Nezapomeňme ovšem, že dále než vom Stein šel v reformním úsilí Hardenberg a je možno říci, že se Hegel v některých ustanoveních své právní filosofie skutečně s Hardenbergem ztotožňuje. Nebo lépe by se snad dalo říci, že Hegel precizněji vyjádřil to, v čem Hardenberg ve svém reformním úsilí ztroskotál. Navíc pak Hegel přejímá od pruských reformátorů často slovní obraty, dává jim však jiný smysl a spojuje jejich obsah s novou formou společnosti a tak i prvky, jež měly u reformátorů přechodný dosah, mění v pevné komponenty, jež souvisejí s vlastní strukturou buržoazní společnosti.

Hegelova filosofie práva se stala po jeho smrti předmětem různorodých kritik. Ukazovalo se, že pruská monarchie, a to i v oné, v níž se formovala v období Stein—Hardenbergových reformů a o níž se v závěrečné části opíral Hegel, nevyhovuje novým společenským poměrům. Po r. 1848 se o Hegelově právní filosofii mnoho nemluvilo, znovu se zájem o ní probudil po r. 1920 a hlavně po r. 1945, kdy se seznalo, že je v ní mnohem více aktuálních prvků, než se předpokládalo. O tom konec konců svědčí i poslední diskuse v USA, v níž se japonský, v Americe žijící politolog, Fukiama domnívá, že právě Hegelova právní filosofie — a hlavně jeho pojetí buržoazní společnosti — dodnes nebyla předstižena a že Hegel pochopil, že za buržoazní společnost jít nelze. To konec konců ukázaly zkušenosti s fašismem a komunismem ve 20. století.

Jaroslav Kudrna

PŘEDMLUVA

Bezprostředním podnětem k vydání těchto základů je potřeba dát mým posluchačům do rukou vodítko k přednáškám o *filosofii práva*, které konám z moci svého úřadu. Tato učebnice je širším a především systematičtějším rozvedením těch základních pojmů filosofie práva, které jsou již obsaženy v *Encyklopedii filosofických věd* (Heidelberg 1817), kterou jsem určil ke svým přednáškám všeobecně.

To, že se tyto základy ale měly objevit v tisku a že tím také přijdou před širší publikum, dalo podnět k tomu, aby byly někdy již zde více rozvedeny *poznámky*, které měly zpočátku v krátkých zmíenkách ukázat příbuzné nebo odlišné představy, další důsledky a všechno to, co by bylo v přednáškách patřičně vysvětleno, a to proto, abychom někdy ozřejmili abstraktnější obsah textu a abychom brali větší ohled na pochopitelné, toho času běžné představy. Tak vzniklo mnoho poznámek, které jsou rozsáhlejší, než je to pro účel a styl kompendia běžné. Předmětem vlastního kompendia je však uzavřený okruh nějaké vědy a jeho zvláštností je, vyjma snad tu a tam přidaného dodatku, především sestavení a seřazení bytostných momentů obsahu, který je dávno uznáván a znám právě tak, jako má forma takového kompendia svá dávno vytvořená pravidla a zvyklosti. Od filosofických základů tento stříh neočekáváme již proto, že si představujeme, že to, čeho se filosofie dopracovává, je dílo pro jednu noc jako Pénélopin rubáš, který se každý den začíná znovu.

Tyto základy se ovšem od obvyklého kompendia liší nejprve metodou, která v něm tvoří vůdčí moment. Že se ale filosofický

způsob postupu od jedné materie k druhé a způsob vědeckého dokazování, tento spekulativní způsob poznání vůbec, bytostně liší od jiného způsobu poznávání, to se zde předpokládá. Jediné pochopení nutnosti takové odlišnosti může být schopno vytrhnout filosofii z potupného úpadku, do kterého v současné době klesla. Pro spekulativní vědu sice byla poznána nedostatečnost forem a pravidel někdejší logiky, definic, dělení a závěrů, jež obsahují pravidla rozvažovacího poznání, nebo jejich nedostatečnost byla spíše jen pocíťována než poznána, a pak byla tato pravidla odvržena jako pouta, aby se libovolně mluvilo ze srdce, z fantazie, z náhodného názoru; a poněvadž se přece jen musí dostavit reflexe a myšlenkové vztahy, postupuje se nevědomě opovrhovanou metodou zcela obyčejného odvozování a úvah. Povahu spekulativního vědění jsem podrobně rozvinul ve své *Logice jako vědě*; v těchto základech jsem proto jen tu a tam připojil vysvětlení o postupu a metodě. Při konkrétní a v sobě tak rozmanité povaze předmětu jsem opomenul doložit a vyzdvihnout logický postup vždy, v každé jednotlivosti. Jednak to mohlo být při předpokládané znalosti vědecké metody považováno za zbytečné, jednak bude samo od sebe zjevné, že celek i rozvíjení jeho částí spočívá v logickém duchu. Také bych si přál, aby toto pojednání bylo pojímáno a posuzováno především z této stránky. Neboť to, o co v něm jde, je *věda* a ve vědě je obsah bytostně vázán na *formu*.

Od těch, kteří se zdají být nejdůkladnější, sice můžeme slyšet, že forma je něco vnějšího a pro věc lhostejného, že záleží jen na věci; dále můžeme pojímat činnost autora, zvláště filosofického, tak, že má objevovat *pravdy*, vypovídat *pravdy*, šířit *pravdy* a správné pojmy. Když se nyní podíváme, jak se taková činnost obvykle ve skutečnosti provádí, vidíme, že se stále znovu ohřívá a rozdává na všechny strany tatáž stará polévka — činnost, která snad také má své zásluhy o vzdělávání a probouzení myslí, ačkoli by ji bylo možné spíše pokládat za příčinlivou přebytečnost — „majt' Mojžíše a proroky, nechť jich poslouchají“. Především máme hojnou příležitost podívat se tónu a pretenci, jež se přitom ukazují, totiž tomu, jako by světu chyběli už jen tito horliví šířitelé pravd a jako by ohřátá polévka přinášela nové a neslýchané pravdy a my si je měli

vzít k srdci zejména vždy „v současné době“. Naproti tomu ale vidíme, že pravdy, které vyhlašují jedni, jsou vytlačovány a odplavovány pravdami téhož druhu, které vyhlašují druzí. Jak má být nyní z těchto bez formy sem a tam přecházejících úvah vyzvednuto to, co není v této tlačenici pravd ani staré ani nové, nýbrž trvalé? Jak jinak to lze odlišit a dokázat než prostřednictvím *vědy*?

Tak jako tak je *pravda o právu, mravnosti a státu stejně stará, jako je přístupně vyložena a známa ve veřejných zákonech, veřejné morálce a náboženství*. Pokud myslící duch není spokojen s tím, že pravdu vlastní tímto nejpřístupnějším způsobem, potřebuje tato pravda, aby ji také *pochopil* a pro obsah, jenž je již sám o sobě rozumný, získal rozumnou formu, aby se jevil jako oprávněný svobodnému myšlení, které nezůstává stát u *toho, co je dané*, ať je podporováno vnější pozitivní autoritou státu nebo souhlasu lidí nebo autoritou vnitřního citu a srdce a bezprostředně souhlasícím svědectvím ducha, nýbrž vychází ze sebe, a právě proto vyžaduje, aby o sobě vědělo, že je v nejhlubším nitru v jednotě s pravdou?

Jednoduchý postoj nezaujaté mysli je takový, že se s důvěřivým přesvědčením drží veřejně známé pravdy a že na tomto základě staví svůj způsob jednání a pevné stanovisko v životě. Proti tomuto jednoduchému postoji snad již vyvstává domnělá potíž, jak lze v nekonečně *různých míněních* odlišit a nalézt to, co je v nich obecně uznávané a platné; a lze tuto rozpačitost lehce považovat za pravý a opravdový vztah k věci. Ve skutečnosti však ti, kteří si zakládají na této rozpačitosti, jsou na tom tak, že pro stromy nevidí les, a je zde jen ta rozpačitost a potíž, kterou sami vytvářejí; tato jejich rozpačitost a potíž je spíše důkazem, že chtějí něco jiného než to, co je obecně uznávané a platné, než substanci toho, co je právě a mravní. Neboť jde-li opravdu o toto a ne o *marnost a zvláštnost* mínění a života, drželi by se toho, co je substanciálně právě, totiž příkazů mravnosti a státu, a zařídili by si život podle nich. — Další potíž vzniká tím, že člověk *myslí* a v myšlení hledá svou svobodu a základ mravnosti. Toto právo, jakkoli je vznešené a božské, obrací se ale v bezpráví, jestliže jen to je považováno za myšlení a jestliže myšlení ví, že je svobodné jen tehdy, když se *odchyluje* od toho, co je *obecně uznávané a platné* a když si dovede vynalézt něco *zvláštního*.

Nejpevněji mohla v naší době zapustit kořeny představa *týkající se státu*, že se svoboda myšlení a ducha vůbec dokazuje jen odchýlením, ba nepřátelstvím k tomu, co je veřejně uznávané, a podle toho by se mohlo zdát, že zvláště filosofie o státu má bytostně ten úkol, aby našla a poskytla *také teorii*, a to novou a zvláštní. Díváme-li se na tuto představu a jí přiměřené počínání, mohli bychom si myslet, že na světě snad ještě nebyl a ani v současnosti není žádný stát a žádná státní ústava, nýbrž že se má *nyní* — a toto *nyní* trvá pořád dál — začít úplně od začátku a že mravní svět čeká jen na takové *nynější* vymyšlení, výzkumy a odůvodňování. Pokud jde o *přírodu*, zde se uznává, že filosofie ji má poznávat, *jak jest*, že kámen mudrců leží *někde* ukryt, ale někde v *samotné přírodě*, že příroda je v *sobě rozumná* a že vědění má zkoumat a pojmově zachytit tento v přírodě přítomný, *skutečný* rozum, ne tvary a nahodilosti ukazující se na povrchu, nýbrž její věčnou harmonii, ale jako její *imanentní* zákon a bytnost. Naproti tomu *mravní svět*, stát, svět, představující rozum, jak se uskutečňuje v elementu sebevědomí, by neměl mít to štěstí, že je rozumem, který se skutečně v tomto elementu dopracoval k síle a moci a který se v něm potvrzuje a v něm bytuje. Duchovní univerzum má být spíše vydáno náhodě a libovůli, má být *opuštěné bohem*, takže podle tohoto ateismu mravního světa se to, co je *pravdivé*, nachází *mimo* mravní svět a zároveň, protože v něm přece má být *také* rozum, je to, co je pravdivé, jen problémem. V tom prý také leží oprávnění, ba dokonce povinnost každého myšlení rozběhnout se, ale ne proto, aby *hledalo* kámen mudrců, neboť filosofováním naší doby je hledání ušetřeno a každý je si vždy jist, že má onen kámen ve své moci. Nyní ovšem někdy dochází k tomu, že ti, kteří žijí v této skutečnosti státu a nacházejí v ní uspokojení svého vědění a chtění — a je jich mnoho, dokonce víc než se míní a ví, neboť v *základě jsou to všichni* —, že tedy alespoň ti, kteří mají *vědomě* své uspokojení ve státě, se oněm rozběhům a ujištěním vysmívají a pokládají je někdy za veselejší, někdy vážnější, zábavnou nebo nebezpečnou, prázdnou hru. Ono neklidné počínání reflexe a samolibosti, jakož i přijetí a souhlas, kterých se jim dostává, by nyní bylo věcí pro sebe, jež se v sobě vyvíjí svým způsobem; avšak je to *filosofie*

vůbec, která se oním počínáním dostala do všelikého opovržení a nevážnosti. Nejhorší opovržení je to, že — jak už bylo řečeno — každý je přesvědčen o tom, že rozumí filosofii vůbec a je s to o ní hovořit. Žádnému jinému umění a žádné jiné vědě se nedostává tohoto největšího opovržení, totiž myslet si, že ji přímo vlastníme.

Vskutku, co v novější filosofii bylo řečeno s největší pretenzí o státě, opravňovalo snad každého, kdo měl chuť o věci promluvit, k přesvědčení, že něco takového dokáže dělat přímo sám od sebe a že si tím dokazuje, že ovládá filosofii. Tak jako tak filosofie, která si tak říká, důrazně vyslovila, že *pravda sama* nemůže být poznána, nýbrž že pravdou je to, co každý o mravních předmětech, především o státě, vládě a ústavě nechá vystoupit *ze svého srdce, ze své duše a svého nadšení*. Co všechno nebylo už o tom řečeno zvláště na adresu mládeže? A mládež si také dala říci. *Svým se zjevuje ve spánku*,¹ — tento výrok byl použit pro vědu a tím se všichni spící počítali k jeho; pojmy, které tak všichni ve spánku obdrželi, pak ovšem vypadaly podle toho. — Jeden z vůdců této mělkosti, která si říká filosofování, pan *Fries*,* se necstýchal při jedné slavnostní a pověstné veřejné příležitosti v řeči o státě a státní ústavě podat následující představu: „v národě, v němž by vládl pravý společný duch, by každá činnost týkající se veřejných záležitostí dostala život zdola z lidu, každé jednotlivé záležitosti vzdělávání lidu a službě lidu by se věnovaly *živé* společnosti, nerozlučně spojené *svatým poutem přátelství*“, a podobně.³ — To je hlavním smyslem této mělkosti, totiž založit vědu ne na rozvoji myšlenky a pojmu, ale na bezprostředním vněmu a náhodné představě, stejně jako nechat bohaté vnitřní členění mravnosti, jímž je stát, architektoniku jeho rozumnosti, která prostřednictvím rozlišení okruhů veřejného života a jejich oprávnění a prostřednictvím přísnosti míry, ve které se drží každý pilíř, oblouk a každá vzpěra, umožňuje vyvinout sílu celku z harmonie jeho částí — tedy nechat tuto vytvořenou stavbu splynout v kaši „srdce, přátelství a nadšení“. Podobně jako svět vůbec podle Epikúra, tak i mravní svět podle takové představy

* O mělkosti jeho vědy jsem podal svědectví jinde; viz *Wissenschaft der Logik* (Nürnberg 1822), Einl. S. XVII.²

ovšem není ponechán, ale měl by být ponechán subjektivní nahodilosti mínění a libovůle. Jednoduchým domácím prostředkem, totiž založit na *citu* to, co je několik tisíc let trvajících prací rozumu a rozvažování, se ovšem ušetří veškerá námaha rozumového pochopení a poznání, vedeného myslícím pojmem. *Mefistofeles* u Goetha — dobrá autorita — o tom říká přibližně to, co už jsem uvedl i jinde.⁴

Jen zhrdej rozumem a věděním,
člověka darem nejlepším, ...
A nechť i nebyl chtěl se ďáblu zaslíbiti,
musil by přec jen zahynout!

Je bezprostředně nasnadě, že takový názor na sebe bere také podobu *zbožnosti*; neboť čím vším se toto počínání nepokoušelo získat autoritu! Avšak domnívalo se, že si s blaženou vírou v Boha a s biblí dalo nejvyšší oprávnění k pohrdání mravním řádem a objektivitou zákonů. Zajisté je to také zbožnost, která pravdu, ve světě rozptýlenou v organickou říši, zavínuje do jednoduššího nazírání citu. Ale pokud je pravá, vzdává se formy citu, jakmile z nitra vstupuje do světla rozvoje a zjevného bohatství ideje, a přináší s sebou ze své vnitřní bohoslužby úctu k pravdě jsoucí o sobě a pro sebe a povznesené nad subjektivní formu citu a úctu k zákonům.

Přítom můžeme poukázat na zvláštní formu špatného svědomí, která se projevuje ve způsobu výřečnosti, jíž ona mělkost nabubřele užívá; a sice nejprve na to, že tam, kde je *nejvíce bez ducha*, o *duchu* nejvíce mluví, kde hovoří nejmrtvěji a nejnudněji, tam má nejčastěji v ústech slova *život* a *uvádět do života*, a kde projevuje největší sobectví prázdné pýchy, tam nejvíce užívá slova *lid*. Zvláštním znamením, které má na čele, je *ale nenávisť k zákonům*. To, že se právo a mravnost a skutečný svět práva a mravnosti uchopují prostřednictvím *myšlenky*, že si prostřednictvím myšlenky dávají formu rozumnosti, totiž všeobecnost a určitost, toto, *totiž zákon*, je tím, co onen cit, vyhrazující si libovůli, a ono svědomí, jež staví to, co je pravé, do subjektivního přesvědčení, považují za nejnepřátelštější. Forma toho, co je pravé jakožto *povinnost* a *zákon*, je jím počítována jako *mrtvé, studené písmeno* a jako *pouto*; neboť

v něm nepoznává sebe sama, sebe v něm tedy ne svobodného, protože zákon je rozumem věci a tento rozum nedovoluje citu, aby se hrál na vlastní partikularitě. *Zákon* je proto, jak bylo v této učebnici na jiném místě poznamenáno,⁵ především heslo, kterým se rozlišují falešní bratři a přátelé takzvaného lidu.

Poněvadž se nyní libovolné překrucování práva zmocnilo názvu *filosofie* a bylo s to vnutit velkému publiku mínění, že takové počínání je filosofií, stalo se skoro hanbou mluvit ještě filosoficky o povaze státu; a nelze poctivým mužům zazlívát, že jsou netrpěliví, jakmile někoho slyší mluvit o filosofické vědě o státu. Ještě méně se lze divit tomu, že vlády konečně obrátily pozornost na takové filosofování, protože tak jako tak u nás filosofie neexistuje, jako třeba u Řeků, jako soukromé umění, nýbrž má veřejnou existenci, týkající se publika, především nebo jen ve službě státu. Když už vlády prokázaly svým učencům, kteří se věnovali tomuto oboru, takovou důvěru, že se na ně naprosto spolehly, pokud jde o zpracování a obsah filosofie — i kdyby to tu a tam, chceme-li, nebyla ani tak důvěra jako lhostejnost vůči vědě samé a její učitelský úřad byl zachován jen v důsledku tradice (alespoň ve Francii, pokud je mi známo, nechali zaniknout katedry metafyziky) —, byla jim ona důvěra mnohdy zle splacena, nebo tam, kde na druhé straně chtěly vidět lhostejnost, mohl by se úspěch, totiž úpadek důkladného poznání, považovat za trest za tuto lhostejnost. Zprvu se zdá, že se mělkost snad nejlépe snáší alespoň s vnějším pořádkem a klidem, protože se nedostává k tomu, aby se dotýkala substance věci, nebo jí dokonce jen tušila; neměla by tak, alespoň zpočátku, z hlediska policie⁶ nic proti sobě, kdyby stát v sobě neobsahoval potřebu hlubšího vzdělání a pochopení a kdyby od vědy nepožadoval uspokojení této potřeby. Avšak mělkost vede sama od sebe — pokud jde o mravnost, právo a povinnost vůbec — k těm zásadám, které v této sféře tvoří onu mělkost, k principům *solistů*, které tak dobře známe z *Platóna*, — k principům, které to, co je právo, zakládají na *subjektivních účelech a míněních*, na *subjektivním citu* a *partikulárním přesvědčení*, — k principům, z nichž pramení jak zničení vnitřní mravnosti a poctivého svědomí, lásky a práva mezi soukromými osobami, tak zkáza veřejného pořádku a státních zákonů.

Význam, který takové jevy musí mít pro vlády, nebude možné odbýt poukazem na nárok, který by se opíral o věnovanou důvěru samu a o autoritu nějakého úřadu, aby požadoval od státu, aby ponechal volnost a vládu tomu, co ničí substanciální pramen činů, všeobecné zásady, a dokonce ani tomu, co proti nim vystupuje, jako by to tak bylo správné. *Komu dává Bůh úřad, tomu dává také rozum (Verstand)*, říká starý žert, který snad v dnešní době nebudeme chtít brát vážně.

V důležitosti druhu a způsobu filosofování, která byla živena vládními poměry, nelze nepoznat moment ochrany a pomoci, kterou, jak se zdá, potřebuje filosofie z různých stran. Neboť čteme-li v tolika dílech z oboru pozitivních věd, stejně jako v dílech náboženského povznesení a další blíže neurčené literatuře, jak je v nich nejen projevováno již zmíněné pohrdání filosofií, že ti, kteří zároveň dokazují, že jsou v tvorbě myšlenek zcela pozadu a filosofie je jim něčím naprosto cizím, ji pokládají za něco, s čím skoncovali, — ale dokonce výslovně útočí proti filosofii a její obsah, *pojmové poznání Boha* a fyzické i duchovní přírody, *poznání pravdy*, prohlášují za pošetilou, ba hříšnou troufalost, jak je *rozum* a zase *rozum* a v nekonečném opakování *rozum* obžalován, zlehčován a zatracován, — nebo jak z velké části alespoň dávají najevo, jak nepřijemná je jim činnost, která má být vědecká, a nedá se odradit nároky pojmu — jestliže, jak říkám, máme před sebou takové projevy, máme skoro chuť dát prostor myšlence, že z této strany již tradice není důstojná ani postačující, aby zajistila filosofickému studiu *toleranci* a veřejnou existenci.*

* Tyto názory mě napadly nad dopisem Joh. v. Müllera (Werke, Teil VIII, S. 56), kde se mezi jiným říká o poměrech v Římě, když bylo město pod francouzskou nadvládou: „Otázán, jak to vypadá s veřejnými školami, odpověděl jeden profesor: On les tolère comme les bordels.“⁷ — O takzvané *vědě o rozumu*, totiž logice, snad ještě můžeme slyšet, že je *doporučována*, třeba s přesvědčením, že se jí jakožto suchou a neplodnou vědou buď beztak nikdo nezabývá, nebo pokud se to přece jen tu a tam děje, že se od ní získávají jen bezobsažné formule, které tedy nic nedávají a nic nekazí, že tedy její doporučení v žádném případě neškodí ani nepřináší užitek.

Deklamace a neomalená tvrzení vznášená proti filosofii, s nimiž se v dnešní době zcela běžně setkáváme, poskytují tu zvláštní podívanou, že mají na jedné straně pravdu, když tuto, až sem degradovanou vědu nazývají *mělkostí*, a na druhé straně jsou samy zakouřeny v tomto elementu, proti kterému jsou nevděčně namířeny. Neboť tím, že takzvané filosofování prohlásilo poznání pravdy za pošetilý pokus, *nivelizovalo* všechny myšlenky a všechny látky, tak jako despotismus *římských císařů postavil na stejnou úroveň* šlechtu a otroky, etnost a neřest, úctu a hanbu, znalost a neznalost, — takže pojmy pravdivosti a zákony mravnosti dále nejsou ničím jiným než míněnými a subjektivními přesvědčeními a nejzločinnější zásady jakožto *přesvědčení* požívají stejnou vážnost jako ony zákony a že stejně tak jsou všechny jakkoli ubohé a partikulární objekty a jakkoli prázdné materie postaveny do jedné řady s tím, co tvoří zájem všech myslících lidí a svazky mravního světa.

Musíme proto považovat za štěstí pro vědu — ve skutečnosti je to, jak bylo poznamenáno, *nutnost věci* — že se ono filosofování, jež se vnitřně mohlo dál *rozvíjet jako školská moudrost*, sblížilo se skutečností, ve které se *zásady práva a povinností berou vážně a která žije ve světle jejich vědomí*, a že tedy došlo k *otevřené roztržce*. Je to právě toto stanovisko filosofie vůči skutečnosti, kterého se týkají ona nedorozumění, a tím se vracím k tomu, co už jsem poznamenal dříve, že filosofie, protože je zkoumáním toho, co je rozumné, je právě proto uchopením toho, co je přítomné a skutečné, nikoli nastolením nějakého zázvěti. jež by mělo být bůhví kde — nebo o němž snad můžeme skutečně a s určitostí říci, kde je, totiž v omylu jednostranného, prázdného mudrování. V průběhu následujícího pojednání jsem poznamenal, že sama *Platónova Ústava*, která je považována za příklad *prázdného ideálu*, v podstatě nepředstavovala nic jiného než povahu řecké mravnosti a že Platón potom u vědomí hlubšího principu, který do ní proniká a který se na ní mohl jevit bezprostředně jen jako ještě neuspokojená touha, a tím jen jako zkáza, z téže touhy proti tomu musel hledat pomoc, ale mohl tuto pomoc, která musela přijít shora, hledat zprvu jen ve *vnější zvláštní formě* oné mravnosti, jejímž prostřednictvím se

domníval, že zvládne onu zkázu, a jejímž prostřednictvím právě nehlouběji zranil její hlubší puzení, svobodnou nekonečnou osobnost. Právě tím se však ukázal jako velký duch, že princip, kolem kterého se točí to, co charakterizuje jeho ideu, je osou, kolem níž se točil tehdy nadcházející převrat světa.

Co je rozumné, to je skutečné;
a co je skutečné, to je rozumné.

Toto přesvědčení je vlastní každému nezaujatému vědomí, jako je filosofie, a z něho filosofie vychází jak při zkoumání *duchovního*, tak i přírodního univerza. Jestliže reflexe, cit, nebo jiná forma subjektivního vědomí, pokládá *přítomnost* za něco marného, jestliže je nad ní a ví všechno lépe, pak se nachází v marnosti, a protože má skutečnost jen v přítomnosti, je tedy sama jen marnost. Jestliže naopak *idea* je považována za to, co je jen nějaká idea, představa v mínění, pak naproti tomu poskytuje filosofie náhled, že není nic skutečného kromě ideje. Záleží pak na tom, poznat ve zdání toho, co je časové, a pomíjivosti substanci, která je imanentní, a věčné, jež je přítomné. Neboť to, co je rozumné, jež je synonymní s ideou, tím že ve své skutečnosti zároveň vstupuje do vnější existence, se objevuje v nekonečném bohatství forem, podob a tvarů a obklopuje své jádro pestrou kůrou, ve které vědomí nejprve sídlí a kterou pojem teprve proniká, aby našel vnitřní puls a aby ho ještě cítil tlouci i ve vnějších tvarech. Ale tyto nekonečně rozmanité vztahy, které se v této vnějškovosti utvářejí prostřednictvím bytnosti v ní se zjevující, tento nekonečný materiál a jeho regulace nejsou předmětem filosofie. Pletla by se tím do věcí, do kterých jí nic není; dávat o nich dobrou radu, to si může ušetřit. Platón si mohl odpustit radu chůvám, aby s dětmi nikdy nestály v klidu, ale aby je neustále houpaly na rukách; stejně jako *Fichte* nemusel, jak to bylo nazváno, *konstruovat* zdokonalení *pasové policie* v tom smyslu, aby v pasu byl nejen popis podezřelých, ale že do něj má být nakreslen portrét. V takových vývodech už není ani stopa po filosofii, a ta si může takové ultramoudrosti odpustit tím spíše, že se má vzhledem k těmto nekonečným množstvím předmětů projevat právě co nejliberálněji. Tím se věda také vzdálí co nejvíce od nenávisti,

kteřou vrhá domýšlivost těch, co vědí všechno nejlépe, na množství okolností a institucí — nenávist, v níž si nejvíce libuje malichernost, protože jen tak dosahuje samolibosti.

Toto pojednání, pokud obsahuje vědu o státě, tedy nemá být ničím jiným než pokusem o to, *pochopit a ukázat stát jako něco v sobě rozumného*. Jako filosofický spis musí být co nejvíce vzdáleno od úmyslu chtít zkonstruovat *stát, jaký má být*. Poučení, které v něm může být obsaženo, nesmí směřovat k tomu, aby poučovalo stát o tom, jaký má být, ale spíše o tom, jak má být stát, mravní univerzum, poznáván.

Idú Rodos, idú kai to pédéma.
Hic Rhodus, hic saltus.

Úkolem filosofie je pochopit to, *co je*, neboť to, *co je*, je rozum. Co se týká individua, je beztak každé *synem své doby*; tak je také filosofie *svou dobou uchopenou v myšlenkách*. Je právě tak bláznivé domnívat se, že nějaká filosofie jde za hranice svého přítomného světa, jako že nějaké individuum preskakuje svou dobu, preskakuje Rhodos. Překračuje-li jeho teorie vskutku hranice své doby, buduje-li si svět, jaký má být, pak snad tento svět existuje, ale jen v jeho mínění — v měkkém elementu, do něhož lze vtisknout cokoli.

S malou změnou by ono rčení znělo:
Zde je růže, zde tancuj.

Co leží mezi rozumem jako sebevědomým duchem a rozumem jako danou skutečností, co odlišuje onen rozum od tohoto a co nepřipouští nalézt v něm uspokojení, je pouto abstrakce, která nedosáhla osvobození v pojmu. Poznat rozum jako růži na kříži přítomnosti a tím se z přítomnosti radovat, toto rozumné nahlédnutí je *smíření se se skutečností*, které filosofie poskytuje těm, jimž byl jednou dán vnitřní požadavek *chápat* a zároveň v tom, co je substanciální, udržovat subjektivní svobodu a subjektivní svobodou být ne v něčem zvláštním a náhodném, nýbrž v tom, co je o sobě a pro sebe.

To také tvoří konkrétnější smysl toho, co bylo výše označeno

abstraktněji jako *jednota formy a obsahu*, neboť *forma* ve svém nejkonkrétnějším významu je rozum jako pojmově chápající poznávání a *obsah* je rozum jako substanciální bytnost mravní, jakož i přírodní skutečnosti; vědomá identita obou je filosofická idea. — Je velkou urputností, urputností, která dělá člověku čest, nechť ve smýšlení uznat nic, co není zdůvodněno myšlenkou, — a tato urputnost je charakteristickým rysem novější doby, a kromě toho specifickým principem protestantismu. To, s čím *Luther* začal jako s vírou v citu a ve svědectví ducha je totéž, co se snaží více zralý duch uchopit v *pojmu*, a tak se v přítomnosti osvobodit, a tím se v ní nalézt. Jestliže se stalo proslulým rčení, že polovičatá filosofie odvádí od Boha — a je to táž polovičatost, podle níž je poznávání přibližování k pravdě —, ale že pravá filosofie vede k Bohu, pak je tomu stejně se státem. Tak jako se rozum nespokojuje s přiblížením, jež není ani chladné, ani teplé, a proto je odvrhováno, tak se ani nespokojuje s chladnou beznadějností, která přiznává, že na tomto pomíjejícím světě je špatně nebo nanejvýš průměrně, ale že zde nelze dosáhnout ničeho lepšího, a je proto třeba žít se skutečností v míru; je to vřelejší mír se skutečností, který obstarává poznání.

Abych ještě dodal něco o *poučování* jaký má svět být — tak k tomu stejně přichází filosofie vždy příliš pozdě. Jako *myšlenka* o světě se objevuje teprve v době, kdy už skutečnost dokončila svůj proces tvoření a završila se. To, co učí pojem, ukazují nutně rovněž dějiny, že teprve ve zralosti skutečnosti se proti reálnu objevuje ideálno, a to si tentýž svět, uchopený v jeho substanci, buduje v podobě intelektuální říše. Jestliže filosofie maluje svou šed šedě, pak zestárla jedna podoba života a šedou šedí ji nelze omladit, nýbrž jen poznat; *Minervina sova začíná létat teprve za soumraku*.

Avšak je čas skončit tuto předmluvu; jako předmluvě jí stejně příslušelo jen promluvit vnějškově a subjektivně o stanovisku spisu, kterému je předeslána. Má-li se o nějakém obsahu hovořit filosoficky, snese jen vědecké, objektivní zpracování, stejně jako musí autor každou námitku jiného druhu, než je vědecké pojednání o věci

samé, pokládat jen za subjektivní doslov a libovolné ujištění a musí mu být lhostejná.

Berlín, 25. června 1820

Dodatek

(k předmluvě)

Existují dva druhy zákonů, zákony přírody a zákony práva: zákony přírody jsou vůbec a platí tak, jak jsou: netrpí žádnou újmu, i když se proti nim můžeme v jednotlivých případech provinít. Abychom věděli, co zákon přírody je, musíme přírodu poznat, neboť tyto zákony jsou správné; jen naše představy o nich mohou být mylné. Měřítka těchto zákonů je mimo nás a naše poznávání k nim nic nepřidává, nepodporuje je: jen naše poznání o nich se může rozšířit. Znalost práva je na jedné straně stejná, na druhé straně ne. Tyto zákony poznáváme rovněž tak, jak jsou tady vůbec; tak je má více či méně občan a právník, zabývající se pozitivním právem, který setrvává neměnně u toho, co je dáno. Ale rozdíl je v tom, že se u právních zákonů pozvedá duch uvažování a už různost zákonů upozorňuje na to, že nejsou absolutní. Právní zákony jsou něčím *uzákoněným*, něčím, co *pochází* od člověka. S tím se může nutně dostat vnitřní hlas do kolize, nebo se k tomu může připojit. Člověk nesetrvává u toho, co je jsoucí, nýbrž tvrdí, že v sobě má měřítko toho, co je po právu; může být podřízen nutnosti a moci vnější autority, ale nikdy jako nutnosti přírody, neboť jeho nitro mu neustále říká, jak to má být a v sobě samém nalézá osvědčení toho, co platí. V přírodě je nejvyšší pravda, že zákon *vůbec* je; v právních zákonech neplatí věc proto, že je, nýbrž každý požaduje, aby odpovídala jeho vlastnímu kritériu. Zde je tedy možný rozpor mezi tím, co je, a tím, co má být, mezi o sobě a pro sebe jsoucím právem, jež zůstává neměnné, a libovolností určení toho, co má jako právo platit. Takové rozlišení a takový zápas nalezneme jen na půdě ducha, a protože prý přednost ducha vede ke sváru a k neštěstí, jsme často odkazováni vrátit se zpátky z libovůle života ke zkoumání přírody a máme si z ní vzít vzor. Ale právě v těchto protikladech o sobě a pro sebe jsoucího práva a toho, co jako právo

uplatňuje libovůle, leží potřeba důkladně se naučit poznat to, co je právní. Člověk musí v právu najít svůj rozum; má tedy zkoumat rozumnost práva, a to je věcí naší vědy, na rozdíl od pozitivní jurisprudence, jež má často co činit pouze s rozpory. Dnes je tato potřeba ještě naléhavější, neboť ve starých dobách byla ještě úcta a uctivost před existujícím zákonem; nyní se však tvorba doby zaměřila jiným směrem a myšlenka se postavila do čela toho, co má platit. Teorie se stavějí do protikladu k jsoucnu a činí si nárok být uznány jako o sobě a pro sebe správné a nutné. Nyní se stává zvláštní potřebou poznat a pochopit myšlenky práva. Poněvadž se myšlenka pozvedla k bytostné formě, musíme se snažit i právo chápat jako myšlenky. Zdá se, že to otevírá dveře náhodným míněním, jestliže se má myšlenka dostat nad právo; ale opravdová myšlenka není míněním o věci, nýbrž pojmem věci samé. Pojem věci nedostáváme od přírody. Každý člověk má prsty, může mít štětec a barvy, proto ale ještě není malířem. Stejně je to s myšlením. Myšlenka práva snad není to, co má každý bezprostředně, nýbrž správné myšlení je znalost a poznání věci, a naše poznání proto má být vědecké.

ÚVOD

§ 1

Předmětem filosofické vědy o právu je idea práva, pojem práva a jeho uskutečnění.

Poznámka

Filosofie má co činit s ideami, a proto ne s tím, co se obyčejně nazývá *pouhými pojmy*: odhaluje spíše jejich jednostrannost a nepravdivost a rovněž to, že pouze *pojem* (ne to, co tak často slyšíme nazývat, co je však jen abstraktním určením rozvažování) má *skutečnost*, a to tak, že si ji sám dává. Všechno, co není tato skutečnost kladená pojmem samým, je přechodné *jsoucno*, vnější nahodilost, mínění, jev zbavený bytnosti, nepravda, klam atd. Podoba, kterou si pojem dává ve svém uskutečnění, je druhý bytostný moment ideje pro poznání *pojmu* samého, tento moment je odlišný od *formy* být jen jako *pojem*.

Dodatek

Pojem a jeho existence jsou dvě stránky, oddělené a jednotné jako duše a tělo. Tělo (Körper) je též život jako duše, a přesto můžeme obojí považovat za oddělené. Duše bez těla (Leib) by nebyla ničím živým a stejně tak obráceně. Tak je jsoucno pojmu jeho tělem, jako je tělo (Körper) poslušno duše, která ho vytvořila. Semena mají strom v sobě a obsahují jeho celou sílu, i když ještě nejsou jím samým. Strom zcela odpovídá jednoduchému obrazu semene. Neodpovídá-li tělo duši, je to tedy něco ubohého. Jednota jsoucna